

Från lagstiftningsarbetet

Lagstiftning i riksdagen våren 2024

I denna översikt lämnas en redogörelse för lagstiftning som antogs av riksdagen under våren 2024. Redogörelsen gör inte anspråk på att vara fullständig; bl.a. tas lagstiftning om skatt och tull inte upp. Om inget annat anges trädde lagen eller lagändringen i kraft senast den 1 juli 2024.

Statsrätt

Riksdagen har beslutat om ändringar i *kommunallagen* som syftar till att uppnå likvärdiga krav på mål och riktlinjer för utförare av kommunal verksamhet. Lagändringarna innebär att det program med mål och riktlinjer som fullmäktige ska anta för sådana kommunala angelägenheter som utförs av privata utförare även ska omfatta verksamhet som bedrivs av kommuner och regioner i egen regi eller av vissa juridiska personer. Det ska alltså för sådan verksamhet så långt det är möjligt råda likvärdiga villkor för privata utförare och kommuner och regioner (SFS 2024:247).

Det har gjorts ändringar i *sametingslagen* som förtydligar reglerna om val till Sametinget. Därigenom har bestämmelserna om sådana val också blivit mer lika bestämmelserna i vallagen. Lagändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2024 (SFS 2024:523).

Yttrandefrihet och informationsfrihet

Riksdagen har beslutat om ändringar i *offentlighets- och sekretesslagen* som gäller sekretess för uppgifter om jägare hos länsstyrelsen och Polismyndigheten. Lagändringarna innebär att de uppgifter som en länsstyrelse behöver registrera om jägares verksamhet som avser överlåtelser av små mängder vildsvin eller kött av vildsvin direkt till slutkonsumenter under vissa förutsättningar ska omfattas av sekretess. Vidare ska sekretess på motsvarande sätt även gälla för uppgifter som hänför sig till Polismyndighetens register över uppdragstagare inom Nationella viltolycksrådet. Lagändringarna syftar till att förebygga brott i samhället genom att förhindra att skjutvapen enligt vapenlagen, ammunition, ljuddämpare eller vapenmagasin som jägare innehar hamnar i orätta händer till följd av registerföring av jägares personuppgifter (SFS 2024:142).

Riksdagen har antagit en ny lag om *uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet*. Den nya lagen ger kommuner, arbetslöshetskassor och vissa statliga myndigheter förutsättningar att utbyta uppgifter som behövs för att säkerställa korrekta beslutsunderlag för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Lagen ger även vissa myndigheter förutsättningar att utbyta uppgifter som behövs för att planera, genomföra eller följa upp myndighetsgemensamma kontroller av

arbetsplatser för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet (SFS 2024:307).

Riksdagen har antagit en vilande ändring i *tryckfrihetsförordningen* och gjort en ändring i *brottsbalken*. Lagändringarna innebär att bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken förtydligas och att tillämpningsområdet utvidgas i viss utsträckning. Sålunda kriminaliseras uttryckligen förnekelse av Förintelsen och vissa andra internationella brott, och det förtydligas i lagtexten att regleringen omfattar uppmaning till våld. Enskilda personer i de skyddade grupperna ges skydd och därigenom målsägandestatus och rätt till skadestånd. Ändringen i tryckfrihetsförordningen är tänkt att träda i kraft den 1 januari 2027. (Se SFS 2024:340 för ändringen i brottsbalken.)

Kyrkorätt

Riksdagen har antagit en ny *lag om statsbidrag till trossamfund* som ersätter den tidigare lagen om stöd till trossamfund. Den nya lagen innehåller bestämmelser om när ett annat trossamfund än Svenska kyrkan är berättigat till statsbidrag. Genom samtidiga ändringar i *lagen om trossamfund* ändras definitionen av trossamfund, och det införs i den lagen nya bestämmelser om statlig avgiftshjälp till andra trossamfund än Svenska kyrkan. Samtidiga ändringar i *lagen om Allmänna arvsfonden* innebär att ett s.k. demokrativillkor ska gälla för stöd ur Allmänna arvsfonden. Vidare har riksdagen antagit en ny *lag om personuppgiftsbehandling i vissa ärenden om stöd till civilsamhället* samt infört en ny bestämmelse i *offentlighets- och sekretesslagen* om sekretess i ärenden om statligt reglerat stöd till civilsamhället. De nya lagarna och lagändringarna träder i kraft den 1 januari 2025 (SFS 2024:487–489 och 491–492).

Konsumenträtt

Riksdagen har beslutat om en ändring i *lagen om alternativ tvistlösning i konsumentförhållanden*. Genom lagändringen har regeringen fått möjlighet att meddela föreskrifter om vilken avgift som konsumenten ska betala för att få en tvist prövad hos Allmänna reklamationsnämnden (SFS 2024:54).

Riksdagen har antagit en ny *lag om information om bränsleförbrukning och koldioxidutsläpp vid marknadsföring av nya personbilar*. Den nya lagen syftar till att förtydliga genomförandet av EU:s bränsleinformationsdirektiv i svensk rätt. Den innehåller regler om krav på information om bränsleförbrukning och koldioxidutsläpp när näringsidkare bjuder ut nya personbilar till försäljning eller långtidsuthyrning till konsumenter (SFS 2024:221).

Allmän fastighetsrätt och fastighetsbildning

Riksdagen har beslutat om ändringar i bl.a. *jordabalken* som i huvudsak innebär följande.

För att skapa bättre förutsättningar för trygga bostadsområden i hela landet har fastighetsägare fått utökade möjligheter att säga upp hyresgäster som begår brott. Ett hyresavtal kan numera sägas upp om hyresgästen begår brott som typiskt sett försämrar närmiljön för dem som bor i lägenhetens omgivning. Det ansvar som hyresgästen har för barn och andra personer som bor eller vistas i lägenheten omfattar även att se till att dessa personer inte begår brott som skapar otrygghet för övriga boende. Ett hyresavtal kan vidare sägas upp i fler fall om lägenheten används för att begå brott, nämligen vid allvarlig eller omfattande brottslighet. Dessutom har hyresgästens skyldighet att bevara tryggheten inom fastigheten tydliggjorts och skärpts.

I syfte att motverka missbruk av reglerna om inneboende har även hyresgästens rätt att inrymma utomstående personer i lägenheten stramats åt. Hyresvärden har också fått bättre möjligheter att kontrollera hur en lägenhet används.

Lagändringarna innebär även förbättrade förutsättningar för en hyresgäst som utsatts för våld av en närstående att behålla lägenheten vid en uppsägning. Dessutom har möjligheterna för en medhyresgäst eller medboende make eller sambo som utsatts för våld av en närstående att överta ett hyreskontrakt förstärkts (SFS 2024:313).

Associationsrätt

Riksdagen har beslutat om ändringar i bl.a. *bokföringslagen* och *aktiebolagslagen*. Genom lagändringarna har kravet på att ursprungligt räkenskapsmaterial ska bevaras under en viss tid tagits bort. Det innebär bl.a. att räkenskapsmaterial som kommer in till eller upprättas av ett företag i pappersform inte behöver bevaras om det digitaliseras. Därigenom slipper många företag hantera stora mängder pappersmaterial under lång tid. Genom lagändringarna har vidare reglerna om revisorns oberoende vid s.k. kombiuppdrag moderniserats. Ett kombiuppdrag innebär att ett företag anlitar samma revisionsbyrå för både biträde vid bokföringen och revision. Moderniseringen av reglerna syftar till att göra det lättare för företag att anlita en revisor och samtidigt använda de bästa tekniska lösningarna för sin bokföring. (Se SFS 2024:342 och 344.)

För att genomföra två nya EU-direktiv som rör företagens redovisning har det gjorts ändringar i bl.a. *årsredovisningslagen*, *aktiebolagslagen* och *revisionslagen*. Det första EU-direktivet handlar om företagens hållbarhetsrapportering, och lagändringarna innebär att det numera ställs högre krav på informationsgivningen från de företag som omfattas, t.ex. när det gäller den s.k. värdekedjan och utsläpp av växthusgaser. Kravet på att lämna en hållbarhetsrapport har också utvidgats till att omfatta fler företag, bl.a. små och medelstora företag som är börsnoterade. Det andra EU-direktivet handlar om könsfördelningen bland styrelseledamöter i börsnoterade företag, och lagändringarna innebär ett nytt rapporteringskrav. (Se SFS 2024:347, 350 och 354.)

Näringsrätt

Det har gjorts ändringar i *spellagen* som syftar till att stärka konsumentskyddet på spelområdet. Bland annat har det blivit tillåtet att behandla personuppgifter inom ramen för en licenshavares arbete med den s.k. omsorgsplikten, vilken syftar till att skydda spelarnas liv, hälsa och ekonomi samt indirekt även spelarnas anhöriga mot överdrivet spelande. Licenshavare har också getts möjlighet att granska och analysera uppgifter om en spelares hälsa och ekonomi för att kunna vidta spelansvarsåtgärder och motverka överdrivet spelande. Dessutom har det införts ett skriftlighetskrav vid telefonförsäljning av spel. Ett avtal som inte har ingåtts i enlighet med skriftlighetskravet är ogiltigt. För att bekämpa kriminell verksamhet i samband med spel om pengar har sanktionsavgiften i spellagen justerats vid överträdelser som tillhandahållare av spel begår mot lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SFS 2024:255).

Det har gjorts en ändring i *minerallagen* som innebär att ett Natura 2000-tillstånd inte längre är en förutsättning för att en bearbetningskoncession ska kunna beviljas. Syftet med ändringen är att effektivisera koncessionsprövningen samtidigt som de EU-rättsliga kraven på en fullständig, exakt och slutlig bedömning av påverkan på livsmiljöer eller arter i ett Natura 2000-område kan tillgodoses (SFS 2024:325).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *miljöbalken* och *ellagen* som syftar till att skapa en tydligare och snabbare process för tillståndsprövning av elnät (SFS 2024:338 och 421).

Finansmarknadslagstiftning

För att anpassa den svenska lagstiftningen om clearingverksamhet till digitaliseringen och till vissa internationella förhållanden samt öka motståndskraften i betalningssystemet har riksdagen antagit en ny *lag om clearing och avveckling av betalningar* och gjort ändringar i bl.a. *lagen om värdepappersmarknaden* (SFS 2024:114–115).

EU:s regler om kapitaltäckning för banker ställer krav på att banker ska ha en s.k. kontracyklisk kapitalbuffert. Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om kapitalbuffertar* som innebär att Finansinspektionen ska samverka med Riksbanken om kontracykliska buffertvärden. Sålunda ska Finansinspektionen ge Riksbanken tillfälle att yttra sig innan inspektionen beräknar ett kontracykliskt buffertvärde och innan inspektionen fattar beslut om ett sådant värde (SFS 2024:390).

Med anledning av att vissa bestämmelser i EU:s nya förordning om marknader för kryptotillgångar (Mica-förordningen) ska tillämpas fr.o.m. den 30 juni 2024 har riksdagen antagit en ny *lag om prövning av ärenden enligt EU:s förordning om marknader för kryptotillgångar*. I den nya lagen anges att Finansinspektionen är behörig myndighet enligt förordningen och att inspektionen får ta ut avgifter för prövning av ansökningar och anmälningar enligt förordningen. Samtidiga ändringar i *lagen om Sveriges riksbank* innebär att sådana befattningshavare inom

Riksbanken som sedan tidigare har en skyldighet att anmäla innehav av finansiella instrument även har blivit skyldiga att anmäla avyttringar av sådana instrument. (Se SFS 2024:370–371.)

Transporträtt och lagstiftning om kommunikation

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en gemensam digital ingång*. Lagändringarna innebär att regeringen inte längre ska bestämma vilka som ska vara s.k. behöriga myndigheter enligt EU-förordningen utan att varje myndighet och enskilt organ själv ska identifiera sig som behörig myndighet (SFS 2024:145).

Riksdagen har antagit en ny *lag om infrastrukturavgifter på väg* och en ny *lag om indelning av tunga fordon i koldioxidutsläppsklasser* samt gjort ändringar i vissa andra lagar. Den nya regleringen genomför de ändringar av det s.k. eurovinjettdirektivet som avser vägtullar i form av infrastrukturavgifter och avgifter för externa kostnader samt indelning av tunga fordon i koldioxidutsläppsklasser. De nya lagarna innehåller bl.a. grundläggande principer för beräkning, differentiering och uttag av infrastrukturavgifter och avgifter för externa kostnader samt principerna för indelning av tunga fordon i koldioxidutsläppsklasser. Vissa bestämmelser i *lagen om infrastrukturavgifter på väg* träder i kraft först den 1 januari respektive den 25 mars 2026. (Se SFS 2024:172–173.)

Det har gjorts ändringar i *lagen om elektroniska kommunikationer* som bl.a. innebär att en myndighet får besluta att vissa aktörer inom beredskapssektorn för elektroniska kommunikationer ska vara skyldiga att delta i totalförvarsplaneringen samt planering och samordning av åtgärder inför eller vid fredstida kriser. Samma krets av aktörer ska också vara skyldiga att, genom samverkan, stödja arbetet för att återställa infrastrukturen för elektroniska kommunikationer vid fredstida kriser eller höjd beredskap (SFS 2024:192).

För att öka trafiksäkerheten har det gjorts en ändring i *körkortslagen* som innebär att det har införts en prøvotid för nya körkortsinnehavare med behörigheten AM. Behörigheten AM gäller för bl.a. moped klass I och A-traktor. Prøvotiden gäller i ett år och får inte tillgodoräknas när ett nytt körkort för en ny behörighet utfärdas. Vidare gäller en genomförd utbildning för moped klass I som längst till dess att ett körkort med behörigheten AM har utfärdats (SFS 2024:149).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om elektroniska vägtullssystem*. Ändringarna syftar bl.a. till att genomföra delar av det s.k. EETS-direktivet och innebär att en avgiftsupptagare har rätt att få uppgifter om en EETS-betalningsförmedlares kunder och deras fordon om det behövs för att avgiftsupptagaren ska kunna fullgöra sina skyldigheter gentemot en skattemyndighet (SFS 2024:304).

Det har gjorts en ändring i *lagen om luftfartsskydd* som gäller flygplattshavarnas kostnader för säkerhetskontroller. Lagändringen innebär att flygplattshavarnas kostnader för säkerhetskontroller av passagerare och

deras bagage till viss del får täckas på annat sätt än av en avgift om det behövs för att hantera de ekonomiska effekterna av spridningen av sjukdomen covid-19. Lagändringen trädde i kraft den 1 augusti 2024 och upphör att gälla den 31 juli 2025 (SFS 2024:530–531).

Miljö rätt

I syfte att genomföra EU:s nya dricksvattendirektiv i svensk rätt har det gjorts ändringar i *miljöbalken*, *livsmedelslagen* och *plan- och bygglagen*. Ändringarna i miljöbalken innebär att det har införts dels ett bemyndigande att meddela föreskrifter om en skyldighet för kommuner att lämna de uppgifter som behövs för att bedöma risker i tillrinningsområden för dricksvattenuttag, dels ett bemyndigande att meddela föreskrifter om en skyldighet för kommuner, fastighetsägare och nyttjanderättshavare att lämna de uppgifter som behövs för att bedöma risker som uppkommer i ledningar, installationer och anordningar på fastigheter eller i byggnader som används för att distribuera dricksvatten. Genom ändringarna i livsmedelslagen har det införts ett bemyndigande att meddela föreskrifter om en skyldighet för den som producerar eller tillhandahåller dricksvatten att lämna uppgifter om dricksvattenkvaliteten. Ändringarna i plan- och bygglagen innebär i sin tur dels en ny bestämmelse om marknads kontroll, dels ett nytt bemyndigande att meddela föreskrifter om villkor för att släppa ut och tillhandahålla byggprodukter som är avsedda att komma i kontakt med dricksvatten på marknaden. (Se SFS 2024:22–24.)

Straff rätt

För att anpassa den svenska lagstiftningen till rättsutvecklingen inom EU har det gjorts ändringar i *lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder* och *lagen om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder*. Lagändringarna innebär bl.a. att domstolen har getts möjlighet att i större utsträckning än tidigare göra en bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet av om det finns skäl för att vägra ett överlämnande enligt en arresteringsorder (SFS 2024:43–44).

Ordning och säkerhet

Riksdagen har antagit en ny *lag om preventiva vistelseförbud*. Den nya lagen innebär att en person kan förbjudas att inom ett avgränsat område vistas på allmän plats, på skolgårdar eller motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem (vistelseförbud), om det kan befaras att han eller hon medvetet kommer att främja att en grupp personer utövar brottslighet där och det finns risk för att skjutvapen eller sprängämnen används. Även personer som kan befaras komma att främja brottslighet som på något annat sätt är ägnad att allvarligt skada tryggheten hos allmänheten kan meddelas vistelseförbud. Den som bryter

mot ett vistelseförbud ska dömas till fängelse i högst ett år. Om brottet är ringa ska personen i stället dömas till böter (SFS 2024:7).

Riksdagen har antagit en ny *lag om tillfälliga förbud att transportera personer utan giltiga identitetshandlingar till Sverige*. Regleringen syftar till att regeringen ska kunna vidta åtgärder för att upprätthålla lag och ordning eller skydda den nationella säkerheten ur ett brett perspektiv vid en allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet som uppkommit på grund av ett förhållande inom migrationsområdet. Den nya lagen ger regeringen befogenhet att i vissa fall meddela föreskrifter om tillfälliga förbud mot att med vissa färdmedel transportera personer som saknar giltiga identitetshandlingar till Sverige. Regeringen får också meddela föreskrifter om sanktionsavgifter för den som bryter mot ett sådant förbud (SFS 2024:70).

Det har gjorts ändringar i *polislagen* och *offentlighets- och sekretesslagen* som syftar till ett stärkt skydd för vissa polisanställda. Lagändringarna innebär att anställda vid Polismyndigheten som arbetar mot den organiserade brottsligheten i vissa fall kan använda en annan uppgift än namn i beslut och andra handlingar som dokumenterar åtgärder. Vidare ska uppgifter som kan bidra till att identiteten röjs för den anställde vid Polismyndigheten sekretessbeläggas. Den nya regleringen är tidsbegränsad till fem år och gäller t.o.m. den 29 april 2029 (SFS 2024:223–226).

Andra ändringar i *polislagen* innebär att Polismyndigheten får införa säkerhetszoner där polismän har särskilda befogenheter att söka efter vapen och andra farliga föremål. Syftet är att skjutningar och sprängningar vid konflikter inom den kriminella miljön ska kunna motverkas mer effektivt. Enligt den nya regleringen får Polismyndigheten införa en säkerhetszon i ett avgränsat område om det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området. Zonen ska vara av synnerlig vikt för att förebygga eller förhindra denna brottsliga verksamhet. Skälen för zonen måste också uppväga det intrång eller men i övrigt som den kan innebära för enskilda eller för något annat motstående intresse. Ett beslut om en säkerhetszon ska gälla i högst två veckor åt gången och kan överklagas till domstol. Polismyndigheten ska publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på andra sätt. Inom en säkerhetszon har polismän utvidgade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Befogenheterna gäller på allmän plats, och ingripanden får göras i den utsträckning det behövs för att förebygga eller förhindra den brottsliga verksamhet som zonen har införts för att motverka. Alla ingripanden ska dokumenteras i protokoll (SFS 2024:200).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om brandfarliga och explosiva varor*. Lagändringarna handlar bl.a. om ett nationellt tillståndregister för explosiva varor och om kriminalisering av försök, förbere-

delse och stämpling till grovt och synnerligen grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor. Genom samtidiga ändringar i *offentlighets- och sekretesslagen* har det införts sekretess för uppgifter i det nya registret och i ärendehanteringens för att förhindra att explosiva varor kommer till brottslig användning och för att skydda enskilda. Det har också införts sekretess hos Myndigheten för samhällsskydd och beredskap för uppgifter som kan användas för tillverkning av explosiva varor. Lagändringarna trädde i kraft den 8 juli 2024 (SFS 2024:477–478).

Processrätt

Genom ändringar i *rättegångsbalken* har reglerna om återbetalningsskyldighet i brottmål skärpts. Sålunda kan den dömda bli skyldig att återbetala ett belopp som är dubbelt så stort som det han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift. Dessutom har möjligheten att sätta ned återbetalningsbeloppet begränsats genom ett krav på särskilda skäl. Om den dömdes överklagande till en högre rätt förfaller på grund av att han eller hon uteblir från ett sammanträde ska återbetalningsskyldigheten omfatta hela kostnaden där, utan någon begränsning (SFS 2024:58).

Europeiska åklagarmyndigheten (Eppo) är en EU-myndighet med uppgift att utreda, lagföra och väcka talan för brott som skadar EU:s ekonomiska intressen. Eppos centrala nivå finns i Luxemburg, och myndighetens decentraliserade nivå utgörs av europeiska delegerade åklagare med placering i medlemsstaterna. Riksdagen har antagit en ny lag om *Sveriges deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten* och gjort följdändringar i ett antal lagar. Genom den nya regleringen anpassas lagstiftningen för att Sverige ska uppfylla de krav som ställs för ett svenskt deltagande i Eppo. Den nya lagen träder i kraft den dag som regeringen bestämmer (SFS 2024:461).

Riksdagen har antagit en ny lag om *hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder* och gjort ändringar i bl.a. *rättegångsbalken*. Den nya regleringen syftar till att ge de brottsbekämpande myndigheterna bättre verktyg för att snabbt och effektivt kunna hitta eftersökta personer samt lokalisera utlänningar som utgör en allvarlig säkerhetsrisk. Det har bl.a. blivit möjligt att använda hemliga tvångsmedel för att lokalisera personer som håller sig undan eller har avvikit från ett beslut om anhållande eller häktning eller från verkställighet av ett straff. Det har också införts utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel för att lokalisera utlänningar som inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet enligt lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar (SFS 2024:326–327).

Riksdagen har beslutat om ändringar i bl.a. *lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott*, *lagen om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet* och *lagen om hemlig dataavläsning*. Lagändringarna innebär att möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel har utökats

för att stärka de brottsbekämpande myndigheternas förutsättningar att förebygga och förhindra allvarlig brottslighet. Det handlar bl.a. om att vissa uppgifter om elektronisk kommunikation numera får hämtas in i fråga om fler typer av brott. Vidare får fler tvångsmedel och verkställighetsåtgärder, t.ex. hemlig rumsavlyssning och husrannsakan, användas. Dessutom får genomsökning på distans användas i utlänningsärenden med kvalificerade säkerhetsaspekter. Samtidigt har rättssäkerheten för den enskilde stärkts, bl.a. genom utökade förbud mot avlyssning och övervakning. Lagändringarna trädde i kraft den 1 september 2024. Flera av lagändringarna är tidsbegränsade till utgången av september 2028. (Se SFS 2024:560–562 och 564–566.)

Medborgarskaps- och utlänningslagstiftning

Det har gjorts vissa ändringar i regelverket för ärenden med säkerhetsaspekter — säkerhetsärenden — enligt *utlänningslagen*. Lagändringarna innebär bl.a. att ett främlingspass kan återkallas av säkerhetsskäl. Vidare har ärenden där Säkerhetspolisen förordar att en utlänning inte ska beviljas främlingspass eller att en utlännings främlingspass ska återkallas blivit säkerhetsärenden enligt lagen. Det har också blivit möjligt att i vissa fall återkalla ett uppehållstillstånd om det kan antas att utlänningen kommer att bedriva statsstyrt företagsspioneri eller verksamhet med koppling till terrorism (SFS 2024:28).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om svenskt medborgarskap*. Lagändringarna innebär bl.a. att den som är skäligen misstänkt eller dömd för viss brottslighet, utgör ett hot mot Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet eller har en anknytning till vissa grupper och organisationer inte ska kunna förvärva svenskt medborgarskap genom anmälan. Detta ska med vissa undantag gälla för alla som har fyllt 15 år. Vidare ska förvärv av svenskt medborgarskap genom anmälan fastställas till beslutsdagen, och prövningen ska utgå från förhållandena vid tidpunkten för beslutet. Dessutom utökas möjligheten att avslå en ansökan om befrielse från svenskt medborgarskap i syfte att motverka att barn och vuxna som befinner sig i en utsatt situation tvingas att mot sin vilja avsäga sig sitt svenska medborgarskap. Lagändringarna träder i kraft den 1 oktober 2024 (SFS 2024:423–424).

Hälsoskyddslagstiftning och lagstiftning om hälso- och sjukvård

Riksdagen har beslutat om ändringar i bl.a. *lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter*. Lagändringarna anpassar svensk rätt till de ändringar av övergångsbestämmelserna när det gäller medicintekniska produkter och medicintekniska produkter för in vitro-diagnostik som Europaparlamentet och rådet har beslutat om (SFS 2024:234).

För att förbättra möjligheterna att ändra kön har riksdagen antagit en ny *lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen* och en ny *lag om fastställande av kön i vissa fall*. Den nya regleringen innebär att processen

för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Det ska inte krävas något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten. Sådana ingrepp ska dock, som i dag, föregås av en utredning inom hälso- och sjukvården och kunna utföras på personer som har fyllt 18 år. För avlägsnande av könskörtlarna kvarstår åldersgränsen på 23 år, om det inte finns synnerliga skäl. Vidare ska en person som har fyllt 16 år få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat efter en förenklad prövning, genom en i normalfallet enklare medicinsk utredning, av könsidentiteten. En ansökan för ett barn ska göras av barnets vårdnadshavare med barnets skriftliga samtycke. De nya lagarna träder i kraft den 1 juli 2025 (SFS 2024:237–238).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om tobak och liknande produkter*. Lagändringarna bygger på ett EU-direktiv och innebär att det har införts ett förbud mot upphettade tobaksvaror med karakteristisk smak. Vidare har regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigats att meddela föreskrifter om vilka upphettade tobaksvaror som ska anses ha karakteristisk smak (SFS 2024:197).

Socialrätt

Riksdagen har antagit en ny *lag om skyldighet att lämna uppgifter till Adoptionskommissionen*. Den nya lagen innebär att myndigheter och auktoriserade sammanslutningar på begäran av Adoptionskommissionen ska lämna uppgifter som de förfogar över och som kommissionen behöver för att fullgöra sitt utredningsuppdrag i den del som rör kartläggning och analys av adoptionsverksamheten. Genom en samtidig ändring i *offentlighets- och sekretesslagen* har det införts sekretess för uppgifter om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden hos Adoptionskommissionen i dess verksamhet som rör kartläggning och utredning av Sveriges internationella adoptionsverksamhet om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men om uppgiften röjs. (Se SFS 2024:31–32.)

För att modernisera dataskyddslagstiftningen inom socialförsäkringsområdet har riksdagen beslutat om ändringar i *socialförsäkringsbalken*. Genom lagändringarna har Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten fått utökade möjligheter att använda personuppgifter i sitt kontrollarbete, i samband med underrättelser till och från andra myndigheter samt vid hantering av polisanmälningar. Vidare har informationsutbytet mellan myndigheter underlättats genom att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten numera får lämna ut personuppgifter digitalt, så länge det inte strider mot bestämmelser om sekretess och krav på säkerhet. Samtidigt har det införts bestämmelser som avser att minska det intrång i den personliga integriteten som den nya regleringen medför (SFS 2024:13).

En annan ändring i *socialförsäkringsbalken* innebär en ytterligare förlängning av det tillfälliga tilläggsbidraget till barnfamiljer inom bostadsbidraget. Tilläggsbidraget lämnas sedan juli 2023 med ett belopp som motsvarar 40 procent av det preliminära bostadsbidraget för samma månad. Lagändringen innebär att tilläggsbidraget också lämnas under perioden fr.o.m. den 1 juli 2024 t.o.m. den 31 december 2024 (SFS 2024:471).

I syfte att stärka rättigheterna för barn och vuxna i skyddat boende har riksdagen antagit en ny *lag om placering av barn i skyddat boende* och gjort ändringar i bl.a. *socialtjänstlagen*. Det nya regelverket innebär att skyddat boende regleras i socialtjänstlagen som en boendeinsats till den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp. Barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende ska bedömas och beviljas insatsen individuellt, och socialnämnden ansvarar för att tillgodose barnets behov av stöd- och hjälpinsatser. När det finns samtycke från båda vårdnadshavarna ska barnet beviljas insatsen med stöd av socialtjänstlagen. Saknas samtycke från den vårdnadshavare som barnet inte placeras tillsammans med kan socialnämnden, efter ansökan hos förvaltningsrätten, bevilja barnet en insats i form av skyddat boende med stöd av den nya lagen. (Se SFS 2024:79 och 85.)

För att öka säkerheten och tryggheten på de särskilda ungdomshemmen har det gjorts ändringar i *lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga* och *lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård*. Lagändringarna innebär bl.a. följande. Statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem ska vara indelade i säkerhetsnivåer. De som vårdas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå eller de som avtjänar sluten ungdomsvård får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation får bara förekomma med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Sis och i den utsträckning det är lämpligt. Sis har också fått utökade möjligheter att vid särskilda ungdomshem besluta om ytterligare begränsningar och kontroll av användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Vidare har Sis fått utökade möjligheter att vid särskilda ungdomshem besluta om begränsningar och kontroll av besök. Ett besök får bl.a. villkoras med att besökaren genomgår kroppsvisitation om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. (Se SFS 2024:259–260.)

Andra ändringar i *lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga* utvidgar förutsättningarna för utreseförbud. Utreseförbud kan numera beslutas om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och att barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan leda till vård enligt den aktuella lagen. Det kan röra sig om fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i boendemiljön. Det kan också handla om den unges missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende. Genom samtidiga ändringar i *brottsbalk-*

en har straffansvaret för egenmäktighet med barn utvidgats till att omfatta gärningar där ett barn under 15 år förs bort eller annars undanhålls om gärningen är ägnad att hindra att vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga påbörjas. (Se SFS 2024:271–272.)

I januari 2015 infördes en ny förmån — ersättning för höga sjuklönekostnader — som innebar att arbetsgivare kunde få ersättning från staten för sjuklönekostnader som översteg en viss andel av deras totala lönekostnad. Genom ändringar i bl.a. *lagen om sjuklön* har bestämmelserna om ersättning för höga sjuklönekostnader numera upphävts (SFS 2024:400).

Riksdagen har antagit en ny *lag om arbetslöshetsförsäkring* och gjort ändringar i bl.a. *lagen om arbetslöshetskassor*. Den nya regleringen innebär att rätten till arbetslöshetsersättning ska baseras på inkomster och att den som ansöker om arbetslöshetsersättning måste uppfylla ett inkomstvillkor. Samma inkomster som har använts för att kvalificera sig för rätt till arbetslöshetsersättning ska användas vid beräkningen av ersättningens storlek. Arbetslöshetsersättning ska lämnas med olika ersättningsnivåer utifrån tiden som en sökande har varit medlem i eller ansluten till en arbetslöshetskassa. Vidare ska arbetslöshetsersättningen trappas ned under tiden sökanden är arbetslös, och ersättningsperiodens längd ska differentieras utifrån sökandens arbetsmarknadsförankring. Den nya lagen och lagändringarna träder i kraft den 1 oktober 2025 (SFS 2024:506 och 510).

Lagstiftning om utbildning

Det har gjorts ändringar i *skollagen* som förbättrar möjligheten för elever i grundskolan, specialskolan och sameskolan att läsa på en högre nivå och för elever i gymnasieskolan att gå fram i en snabbare studietakt. Lagändringarna trädde i kraft den 2 juli 2024 (SFS 2024:410).

Försvar

Det har gjorts ändringar i *lagen om finansiering av kärntekniska restprodukter* som syftar till att skapa bättre förutsättningar för en allsidig bedömning och granskning av slutförvaringens miljö- och säkerhetskvenser och för allmänhetens insyn i arbetet. Lagändringarna innebär att kärnavfallsavgiften ska finansiera fler av kommunernas kostnader för insatser i samband med hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall (SFS 2024:302).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet* och *lagen om behandling av personuppgifter vid Försvarets radioanstalt*. Lagändringarna syftar till att ta om hand de brister som Europadomstolen funnit i den svenska lagstiftningen om och tillämpningen av signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. Vissa av lagändringarna träder i kraft den 1 januari 2025. (Se SFS 2024:425–426.)

Med anledning av att Sverige har tillträtt vissa Natoavtal har riksdagen beslutat om ändringar i flera lagar för att Sverige ska kunna uppfylla sina åtaganden enligt avtalen. Det gäller *lagen om försvarsuppfinningar, lagen om immunitet och privilegier i vissa fall, folkbokföringslagen och lagen om skadeståndsansvar vid internationellt militärt samarbete och internationell krishantering*. Lagändringarna träder i kraft den dag som regeringen bestämmer (SFS 2024:454–457).

Lisa Gunnfors och Miriam Kantor